

Циватий В. Г.
*к.і.н., доцент,
Заслужений працівник освіти України,
доцент кафедри історії світового українства
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

**ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ТА ЕКОЛОГІЧНА ДИПЛОМАТІЯ ДЕРЖАВИ
В УМОВАХ НОВІТНІХ ТРАНСФОРМАЦІЙ І ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ХХІ
СТОЛІТТЯ: ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ, ІННОВАЦІЙНА ПРАКТИКА І
НОВІ ВИКЛИКИ ДЛЯ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА
(ДІАСПОРАЛЬНИЙ ДИСКУРС)**

Стратегічною метою для України є членство в Європейському Співтоваристві. Особливості сучасного етапу європейської інтеграції України полягають у створенні необхідних передумов для набуття такого членства. Це – і поглиблення демократичних реформ, і підвищення стандартів життя людей, і адаптація вітчизняного законодавства до законодавства ЄС, і безумовно – розширення практичного співробітництва у багатьох сферах, у першу чергу – у сфері колективної безпеки. Екологічна безпека і ядерна безпека у цій сфері займають першу позицію, оскільки ядерні ризики та ядерні аварії мають транскордонний характер. Узагалі ядерна безпека – є загальною проблемою для світової спільноти. Проте, у такій сфері, як ядерна безпека, не можна говорити про абсолютний рівень її досягнення, оскільки наслідки ядерних аварій можуть бути катастрофічними (тому прикладом є Чорнобильська аварія), і процес підвищення ядерної безпеки є постійним.

Тому завдання забезпечення ядерної безпеки та підвищення її рівня завжди знаходиться на порядку денному державних та галузевих структур (інституцій). Воно є пріоритетним при вирішенні питань, що сьогодні стоять на порядку денному перед вітчизняною ядерною енергетикою, це: продовження терміну експлуатації атомних

реакторів; введення до дії нових потужностей; розвиток вітчизняних виробництв, задіяних в ядерно-паливному циклі (ЯПЦ); безпечне поводження з відпрацьованим ядерним паливом (ВЯП) та радіоактивними відходами (РАВ); вирішення проблем Чорнобильської АЕС; подальше підвищення рівня безпеки діючих атомних блоків; упровадження сучасних ядерних технологій тощо.

У нових умовах світової трансформації та глобалізованого поліцентричного світу XXI століття підтримка екологічної безпеки і сталого розвитку стає важливим аспектом міжнародних відносин в Європі й визначає напрям розвитку європейського співробітництва, спрямованого на забезпечення спільної екологічної політики і екологічної дипломатії, ядерної безпеки і безпеки ядерних технологій. Зважаючи на масштабність і важливість екологічних проблем, значною мірою обумовлених диспропорціями в розміщенні продуктивних сил і нераціональним природокористуванням, усе більше уваги європейськими країнами приділяється питанням екологічної безпеки, її місця та ролі в системі національної безпеки, та пов'язаним з нею аспектам міжнародної стабільності.

Використання міжнародно-політичних і політико-дипломатичних механізмів та відповідного дипломатичного інструментарію з метою становлення системи екологічної безпеки, т. зв. політика екологічної безпеки, представляє собою цілеспрямовану діяльність міжнародних організацій (міжнародних інституцій), національних урядів, неурядових громадських організацій, юридичних і фізичних осіб щодо зменшення гостроти екологічної кризи.

За сучасних умов, коли відбуваються кардинальні інституціональні зміни у взаємовідносинах суспільства й природи, продовжується широка екологізація людської свідомості, включення природоохоронних настанов у структуру прийняття рішень з усіх питань індустріально-технологічного і соціально-економічного розвитку, міжнародне співробітництво переміщується в площину екологічної взаємодії, спільного пошуку адекватних відповідей на існуючі глобальні виклики.

У такій ситуації відбувається формування нового вектору розвитку міжнародних відносин і дипломатії в Європі, в основу якого покладено співробітництво у сфері захисту навколишнього природного

середовища, і який розвивається під впливом глобальних екологічних проблем і процесів – екологічної дипломатії [1, с. 49-56].

Європейське природоохоронне співробітництво, яке покликане як на національному, так і на регіональному рівнях знизити гостроту глобальних екологічних проблем, потребує наукового розуміння сутності та вироблення ефективних заходів щодо його оптимізації. Пошук ефективних засобів адаптації європейської спільноти до глобальних екологічних перетворень та адекватної моделі міжнародних відносин щодо попередження екологічних загроз стає одним із основних завдань дипломатії та політики європейських держав на найближчу перспективу.

Актуалізація екополітичної проблематики в міжнародних відносинах в Європі набуває особливого звучання для України як у зв'язку з її належністю до Європейського простору – одного з екологічно небезпечних і техногеннонасичених, так і з огляду на стратегічну політику держави, спрямовану на інтеграцію в європейські правові, політичні, дипломатичні, інституціональні та економічні системи й наближення до європейських норм і стандартів.

26 квітня 2021 року виповниться 35 років з дня аварії на Чорнобильській АЕС. Ніколи не можна забувати про наслідки аварії на Чорнобильській АЕС і відповідні інноваційні техногенні практики. Адже багато держав і на майбутнє розглядають ядерні технології як одне з найбільш ефективних рішень для задоволення зростаючої потреби в енергії, скорочення викидів парникових газів, пом'якшення змін клімату, а також як противагу коливання цін на викопні джерела енергії.

Важливою складовою міжнародної та політико-дипломатичної діяльності України є міждержавна солідарність у вирішенні наслідків техногенних аварій, таких як, наприклад, аварія на Чорнобильській АЕС. Результативна міжнародна співпраця сприяє формуванню позитивного іміджу України у світі. Міжнародне співробітництво у контексті подолання наслідків Чорнобильської катастрофи протягом 1986-2020 років безумовно дало свій позитивний результат.

Специфічна категорія дипломатичної діяльності – екологічна дипломатія, яка є об'єктивною реальністю більшості країн європейського регіону – на сьогодні не знайшла свого адекватного

гідного втілення не лише у внутрішній політиці України, а й у науково-теоретичних розробках проблематики охорони навколишнього природного середовища [2, с. 37-48].

Останнім часом ця галузь дипломатичної діяльності фактично перетворилася на специфічну та важливу складову міжнародного співробітництва як у багатосторонньому, так і двосторонньому форматі. Злагоджена міжнародна діяльність українських установ з метою охорони навколишнього природного середовища дозволяє не лише оперативно реагувати на зовнішні виклики, але й використовувати екологічну дипломатію як засіб впливу та просування своїх інтересів [3; 4, с. 33-42].

Міжнародний і міждисциплінарний характер екологічних проблем, від вирішення яких залежить виживання і подальший розвиток людства, призвів до появи нових нагальних питань, які торкаються міжнародних відносин, зовнішньої політики і дипломатії, діаспоральної політики [5, с. 4-12].

В умовах поліцентричного (багатополярного) світоустрою XXI століття питання екологічної дипломатії та екологічної безпеки держав набувають особливої актуальності, у зв'язку з інституціональними, інтеграційними та діаспоральними процесами усіх сфер міждержавних відносин, у т.ч. – екологічних та промислово-технологічних [6; 7, с. 26-29; 8, с. 66-75].

Екологічні загрози та нові виклики для навколишнього середовища стають планетарними проблемами і потребують на міжнародно-політичному та міжнародно-правовому рівнях своєї інноваційної практики вирішення поставлених природою та людиною питань для їх термінового вирішення або локалізації екологічних загроз. Традиції та інновації в питаннях екологічної безпеки та збереження навколишнього середовища потребують інституціональної консолідації. Для України це питання актуалізується і завдяки підтримки у вирішенні багатьох питань з боку української діаспори та діаспоральної політики держав, як наприклад – питання чорнобильської катастрофи та інших природних і техногенних катастроф [8, с. 66-75].

У порядку денному міждержавних відносин в умовах поліцентричного світу XXI століття все частіше постають питання і

проблеми техногенної безпеки в Україні та світі в контексті основних завдань екологічної дипломатії.

Під час міждержавних зустрічей особливу увагу приділяється інституціональному розвитку та пріоритетам дипломатичної діяльності, а також міжнародно-політичному співробітництву в питанні Чорнобильської катастрофи і міжнародній солідарності у вирішенні наслідків техногенних аварій. Важливою складовою цих міжнародно-політичних процесів і зовнішньополітичних процесів є діаспоральна політика держав і інституціональна політика міжнародних організацій як світового, так і регіонального рівнів, зокрема у сфері ядерної безпеки та ядерних технологій.

Отже, участь України в процесі формування природоохоронного співробітництва міжнародної спільноти створює інституціональні умови нашій державі для посилення її позицій у двосторонньому і багатосторонньому переговорному процесі з екологічної проблематики, можливості впливати на хід формування глобальної стратегії сталого розвитку та обстоювати свої національні інтереси. Лише зрозумівши наявні загрози й кореспондувавши їх з ефективними заходами на національному рівні, Україна зможе стати активним учасником глобальної системи захисту навколишнього природного середовища, формувати її й адекватно забезпечувати підтримку своїх національних інтересів у галузі збереження та сталого використання природних ресурсів.

Міждержавне екоспівробітництво та екоспівробітництво є новим інноваційним напрямом діяльності інститутів двосторонньої та багатосторонньої дипломатії. Пріоритетним завданням МЗС України у 2020-2021 роках є планування та реалізація плану заходів щодо організації та проведення закордонними дипломатичними установами заходів у зв'язку з 35-ми роковинами Чорнобильської катастрофи, у тому числі за участю представників української громадськості за кордоном, української діаспори, а також забезпечення участі в заходах в Україні іноземних делегацій та дипломатичного корпусу, акредитованого в державі, як складової іміджевої та екологічної дипломатії України.

Список використаних джерел

1. Карнаухова А. М. Екологічна дипломатія набирає вагу. *Політика і час*. 2006. № 6. С. 49-56.
2. Авдеева Т.Г. Экологическая дипломатия. *Международная жизнь*. 2001. № 5. С. 37-48.
3. Пронин М. А. Экзистенция: забытый Чернобыль: записки ликвидатора: философско-антропологический очерк. М.: Канон+РОИИ «Реабилитация», 2016. 224с. : ил.
4. Ушаков И. Б. Саноцентрическая оценка качества жизни при прогнозировании медицинских последствий сложных экологических ситуаций на примере чернобыльской аварии. *Авиакосмическая и экологическая медицина*. 1993. № 5-6. С. 33-42.
5. Барбашев С. В. Современное состояние и направления деятельности по повышению экологической безопасности атомной энергетики. *Ядерна енергетика та довкілля*. 2016. №1(7). С. 4-12.
6. Chekalenko L. D. Foreign Policy of Ukraine: monograph / Based on the scientific concept of Professor Lyudmyla D. Chekalenko / Scientific editor Rector of the Diplomatic Academy of Ukraine under the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine V. G. Tsivatyi. Kyiv, 2016. 294 p.
7. Ціватий В. Г., Громико О. А. Поліцентричність сучасного світоустрою: мегатренд ХХІ століття: (інституційний контекст). *Зовнішні справи*. 2014. № 8. С. 26-29.
8. Ціватий В.Г. Типологія третьої хвилі української еміграції та історичні паралелі міграційного сьогодення. *Народна творчість та етнологія*. 2020. № 1(383). С. 66-75.